

Lausunto siviilitiedustelulainsäädäntöön HE202/2017

(soveltuvien osin myös HE 203/2017 ja HE199/2017)

SIY ry kiittää mahdollisuudesta saada lausua Eduskunnan Puolustusvaliokunnalle.

Suomen Internet-yhdistys, SIY ry:n tehtävänä on levittää tietoa internetin toiminnasta, verkottaa kansallista osaamista internetin eri osa-alueilta ja osallistua kansainvälisesti internetin hallinnon kehittämiseen. SIY ry kokoaa yhteen suomen terävimmän internet -osaamisyhteisön kattaen laajasti niin teknologian kuin hallinnonkin osaamisalueet. SIY ry toimii kansainvälisen Internet Society:n Suomen jaostona sekä Internetin tunnushallinnon ICANN:n At-Large maaorganisaationa.

SIY ry:n keskeiset huomiot ja viestit

SIY ry kannattaa lakien säätämistä turvallisuusviranomaisten lakisääteisten tehtävien tehokkaan suorittamisen tueksi sekä kansainvälisen yhteistoiminnan syventämiseksi. SIY ry pitää kannatettavana, että oikeusvaltion periaatteita noudattaen luodaan myös Suomeen lakiin perustuva sääntely tiedustelusta, sen oikeutuksesta yleensä, sekä toimijoiden oikeuksista ja velvoitteista.

Lakiehdotukseen perusteluihin on jäänyt väittämiä joilla ei ole todellisuuspäästä eikä joitain asiavirheitä. Nämä virheet ja epätodet väittämät olisi voitu välttää ottamalla lain valmisteluun mukaan asiantuntijatahoja joilla on käytännön tietotaitoa suomalaisten tietoverkkojen rakenteista ja liikenteenohjauksesta. Tätä mahdollisuutta peräänkuulutettiin lakiehdotuksen lausunnoissa ja muissa palautteissa useampaan otteeseen tuloksetta. Lakiehdotuksien perustelut eivät kuitenkaan oleellisesti poikkea muiden valtioiden vastaavien lakien perusteluista joten asiavirheet ja väärät väittämät eivät estä lakien säätämistä. Laadukkaana lainvalmistelun kouluesimerkkeinä lakiehdotuksia ei kuitenkaan voida pitää.

Tiedustelun valvonta on järjestetty oikeusvaltion periaatteiden mukaan ja voidaan odottaa, että se tuottaa realistisen ja luotettavan kuvan lain toiminnasta jonka pohjalta mahdolliset muutokset voidaan perustaa. Sen sijaan tuomioistuimen kyky arvioida tiedustelutoiminnan oikeasuhtaisuutta, tarpeellisuutta ja lainmukaisuutta tulee olemaan koe-tuksella. Tuomioistuimen tulisi lainmukaisuuden lisäksi kyetä arvioimaan onko pyydetty toimi viimesijainen keino ja riittävän tarkkarajainen. Tehtävä on haasteellinen vaatien sekä juridisen osaamisen laista että ymmärryksen tietoverkkojen ja järjestelmien rakenteesta. Harkinta sen suhteen onko sovellettavissa muita tiedonhankintakeinoja vaatii kokemusta teleyritys- tai yhdysliikennetoiminnasta tai ulkopuolista asiantuntijaosaamista.

Lakien rinnastaminen massavalvontaan on poliittisesti ja juridisesti herkkä alue. EU tuomiovaltaa käyttävät tahot ovat arvioineet useamman maan tiedustelun täyttävän massavalvonnan tunnusmerkit ja ollen siten yksityisyyden suojaa loukkaavia. **Internetin standardeista vastaava Internet Engineering Task Force (IETF) määrittelyn mukaan (RFC7258) hallituksen ehdottama valvonta täyttää massavalvonnan tunnusmerkit ja siten loukkaa yksityisyyden suojaa. Lain sanamuotoja ja termejä terävöittämällä voidaan tiedustelu kohdistaa pakkokeinolakiin verrannollisesti välttämättä perusteet massavalvonnasta. Ehdotamme korvaamaan monitulkintaisen termin "verkon osa" tarkemmalla termillä "yhteysväli". HE 202/2017 §7 ja HE 203/2017 §66 ja §68.**

Viestintäverkon osa on laaja käsite josta ei ole vakiintunutta tulkintaa. Viestintäverkon osa voi olla tietoliikennekaapelin maa-asema (merikaapelin), yhdysliikennepiste tai vaikka puhelinkeskus. Määrittelemällä tiedustelu yhteysväliin saadaan tarkkarajaisuutta koska termi on vakiintunut ja kohtuullisen yksiselitteinen. Yhteysväli voi olla fyysinen (kaapeli, valopolku tai taajuus) tai looginen (virtuaaliverkko, TCP-yhteys, yhdistelmä jossa laiteportti, lähdeosoite, kohdeosoite, protokolla ja sen looginen portti).

Tiedustelutiedon tutkinta kansainvälisessä yhteistyössä ja tiedon luovutus on tarpeen asettaa tiedusteluvaltuutetun ja parlamentaarisen valvonnan piiriin jotta voidaan varmistua toiminnan asianmukaisuudesta (esim. yrityssalaisuuden suoja) ja yhteensopivuudesta ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjausten kanssa. HE 202/2017 §14 ja HE 203/2017 §108.

Lakiehdotusten perusteluissa mainitaan, että kansainvälinen yhteistyö tulee laajentumaan ja tiivistymään lain myötä. Tämä yhteistyö on saatettava kattavan valvonnan piiriin jotta saavutetaan luottamus ettei tietoja käytetä tai luovuteta tavalla joka saattaa olla lain perustelujen ja tarkoituksen kanssa ristiriidassa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää yrityssalaisuuden piirissä olevien tietojen salassa pitämiseen sekä tiedustelutiedon luovuttamiseen sellaisenaan suodattamattomana. Suodattamattomaan tiedustelutietoon voidaan Suomen ulkopuolella kohdistaa tiedustelua joka ei kunnioita Suomen lakia tiedon käsittelystä. Olemme kumppaneillemme myös tiedustelun kohde ja suodattamattoman tiedustelutiedon luovutus tarpeettomasti tätä edistäisi. Yhteistyö tiedustelun toteuttamisessa voidaan katsoa

olevan sellaista viranomaisyhteistyötä jolla on poliittinen ulottuvuus ja siten tieto yhteistyön muodoista kuuluu Suomen ulkopoliittikan johdolle vaikka niillä ei olisikaan suoranaista määräysvaltaa yhteistyömuodon järjestämiseen.

Tietoliikennetiedustelun aloittamisen arvioidut kustannukset (yhteensä n. 20 M€) ovat huomattavan alhaiset verrokkimaiden julkaisemiin kustannuksiin nähden vaikka ne suhteuttaisi kansallisesti esim. väestökokoon. Arvioidut henkilöresurssimäärät vaikuttavat myös pieniltä ja henkilöiden rekrytointi on erittäin vaativa tehtävä ehdotetussa ajanjaksossa. Henkilökulut ja laiteinvestointimäärärahat tulisi arvioida realistisestisemmin ennen lain säätämistä jotta yhteiskunnassa ymmärretään toiminnan kustannus oikein (esim. verrok-kiselvitys Ruotsiin jossa FRA perustamiskulut 860 MSEK ja henkilökuntaa ~700). (Lähde: Wikipedia).

Huomattavan alhaiset arvioidut kustannukset antavat viitettä siitä, että tiedustelua on joko tarkoitus kohdistaa suppeaan määrään yhteyksiä tai toteuttaa se keskitetyn pisteen kautta, esimerkiksi yhdysliikennepisteessä. Kustannustason alhaisuus voi viitata myös siihen, että tosiasiallisesti toimintaa ei rahoiteta kansallista varoista vaan siihen saadaan resursseja jonkinlaisen yhteistyön kautta ulkomailta.

Lakiehdotusten perusteluissa ei ole avattu tarkemmin kustannusten perusteita laitteistojen ja ohjelmistojen osalta eikä niiden hankintamenettelyäkään. Tämä yhdistettynä alhaiseen kustannusarvioon jättää vakavan epäilyn toiminnan tosiallisen järjestämisen tavoiteperistä. Mikäli erityiset syyt estävät kustannusten tarkemman avaamisen ja hankintamenettelyn määrittelyn korostaa se valvonnan ulottamista myös kansainvälisen yhteistyön malleihin.

Muita huomioita

Poliisilain 5a luvun 16 §:n (HE 202/2017) mukaan suojelupoliisille tulisi oikeus sijoittaa ja poistaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto tietojärjestelmään. Salaa tietojärjestelmään asetettu ohjelmisto sisältää aina riskin järjestelmän toiminnalle ja on omiaan heikentämään sen turvallisuutta. Toimenpidelupa-anomuksen tulisi sisältää analyysi mitä vahinkoa tarkkailuohjelma voi aiheuttaa tietojärjestelmälle tai sen ohjaamalle prosessille, sekä myös uskottava kuvaus miten ohjelmisto poistetaan vaaraa aiheuttamatta. Tietojärjestelmän toimimattomuus tällaisen toimenpiteen seurauksena voi johtaa tilanteeseen jossa keskeisiä yhteiskunnan palveluita keskeytyy, esimerkiksi lentoliikenne tai keskeinen elintarvike- tai energiantuotanto.

Oikeuteen asettaa valvontaohjelmistoja tietojärjestelmiin tulisi asettaa myös korvausvelvollisuus mahdollisen aiheutetun haitan varalta. Vahingonkorvauslaki (412/1974) kattaa vain viranhaltijan virheestä tai laiminlyönnistä aiheutuvat vahingot. Asiattomien ohjelmistojen poisto ja turvallisuusjärjestelmien tarkistus aiheuttavat kustannuksia ja liiketoiminnan haittaa. Olisi kohtuutonta edellyttää, että näiden aiheuttaja ei olisi näistä korvausvelvollinen.

Poliisilaki 5a §16 ja §32. Peitetoimintaa sekä tietolähteen ohjattua käyttöä koskevat esitykset ja suunnitelmat tulisivat sisältää myös peitetoiminnan tai tietolähteen ohjatun käytön purkamisen suunnitelman. Tietotoverkossa toteutettava peitetoiminta tai ohjattu käyttö voi vaarantaa tietoverkon asiallisen käytön tai kriittisen viestinnän ja siksi sen lopettamiseen tai purkamiseen pitäisi olla velvoite sekä tosiasiallinen mahdollisuus.

Helsingissä, 5.4.2018

Suomen Internet-yhdistys, SIY ry
Hallituksen puolesta

Jorma Mellin

Hallituksen varajäsen, varainhoitaja